

นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ
และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

COMMUNITY INNOVATION AND THE CREATION OF SOCIAL, ECONOMIC, AND
ENVIRONMENTAL BALANCE FOR SUSTAINABILITY

ธนวิษฐ์ กิจเดช¹, กมลชนก ม่วงเมืองแสน², ปรีชา วงศ์ทิพย์³,
กรชนก สนิทวงศ์⁴, นรภัทร เดโชพยัตชัย⁵

Thanawit Kitdet¹, Kamonchanok Mounmuangsang², Preecha Wongthip³,
Kornchanok Sanitwong⁴, Noraphatra Dehchopayathchai⁵

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย¹⁻⁵
Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand¹⁻⁵

Corresponding author. E-mail: Thanawitkitdet@gmail.com

Received 26 May 2026; Revised 2 June 2026; Accepted 26 June 2026

*****

นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

ธนวิษฐ์ กิจเดช, กมลชนก ม่วงเมืองแสน, ปรีชา วงศ์ทิพย์,
กรชนก สนิทวงศ์, นรภัทร เดโชพยัคฆ์

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเน้นการบูรณาการระหว่างนวัตกรรมชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะมีการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านระบบการศึกษาและเทคโนโลยี แต่ยังคงปรากฏความไม่สมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาภายนอกและการลดทอนบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา และเห็นว่า การพัฒนาอาชีพในชุมชนในปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การพัฒนามีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยครอบคลุมตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยเฉพาะแนวคิด 3R และเศรษฐกิจหมุนเวียน ควบคู่กับการประหยัดพลังงานและน้ำ ช่วยลดการสูญเสียทรัพยากร ลดของเสีย และส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

บทความวิชาการนี้คาดว่าจะก่อให้เกิดองค์ความรู้และความเข้าใจเชิงบูรณาการเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และผู้นำชุมชน ในการกำหนดนโยบาย วางแผน และออกแบบกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การสร้างนวัตกรรม และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมอาชีพ สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานราก ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน ความมั่นคงทางสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: นวัตกรรมชุมชน; การสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม; ความยั่งยืน

COMMUNITY INNOVATION AND THE CREATION OF SOCIAL, ECONOMIC, AND ENVIRONMENTAL BALANCE FOR SUSTAINABILITY

Thanawit Kitdet, Kamonchanok Mounghmuangsang, Preecha Wongthip,
Kornchanok Sanitwong, Noraphatra Dehchopayathchai

Abstract

This academic article aims to explain the concept of sustainable community development, focusing on the integration of community innovation, community participation, and efficient resource use within the context of current economic and social changes. Despite improvements in quality of life through education and technology, there remains an imbalance between economic growth and the strength of communities and the environment, leading to external dependence and a diminishing role of local wisdom. Therefore, the concept of sustainable development has been adopted as a key framework for guiding development directions. It is observed that community career development today requires innovation and technology to increase economic opportunities, reduce inequality, and enhance the quality of life for citizens. At the same time, community participation is a crucial mechanism that ensures development aligns with local contexts, covering everything from planning and decision-making to implementation and evaluation. Additionally, the efficient use of resources, particularly through the 3R concept and circular economy, along with energy and water conservation, helps reduce resource loss, minimize waste, and promote systematic environmental management.

This academic article is expected to generate integrated knowledge and understanding of sustainable community development approaches that align with the current context of Thai society. It can be used as a conceptual framework for government agencies, the private sector, local administrative organizations, educational institutions, and community leaders in formulating policies, planning, and designing community development activities that focus on participation, innovation, and efficient resource management. Additionally, it can be applied as a guideline for promoting careers, strengthening the grassroots economy, reducing inequality, and enhancing the quality of life for the people, alongside the conservation of natural resources and the environment. This will lead to community self-reliance, social stability, and long-term sustainable development.

Keywords: Community Innovation; Creation of Social Economic and Environmental; Balance, Sustainability

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระยะปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับศักยภาพมนุษย์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่มุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเข้าถึงความรู้ของประชาชนทุกช่วงวัยอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ทั้งยังส่งเสริมให้ภาคส่วนต่าง ๆ มีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พื้นที่สร้างสรรค์ และสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในแต่ละบริบทพื้นที่ เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การปลูกฝังค่านิยมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับการปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศที่มุ่งขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในลักษณะ “การร่วมพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้” โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองควบคู่กับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเน้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่เชื่อมโยงและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศ (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

หลักในการพัฒนาอย่างยั่งยืนถือเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบัน โดยเน้นการพิจารณาอย่างรอบด้านในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมปัจจุบันได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือการเบียดเบียนทรัพยากรของคนรุ่นหลัง แนวคิดดังกล่าวมุ่งสร้างความเป็นธรรมและความยั่งยืนในการพัฒนา (Elkington, 1997; Sachs, 2015) ซึ่งในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับโลก โดยไม่ได้จำกัดเพียงการสร้างเทคโนโลยีหรือวิธีการใหม่เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการบูรณาการแนวคิด กระบวนการ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไป แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของ “นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน” จะเห็นได้ว่านวัตกรรมที่เกิดจากฐานชุมชนมีบทบาทสำคัญในการนำหลักการพัฒนายั่งยืนมาปรับใช้ในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนสามารถนำทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งทางสังคม และการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม นวัตกรรมชุมชนจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง

ระดับการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้กำหนดบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ โดยจัดให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒอยู่ในกลุ่มการพัฒนา

ชุมชนเชิงพื้นที่ (Area-based and community engagement) ซึ่งมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในระดับท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนและยกระดับศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็น “มหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม” (Learning University for Society) ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกทางวิชาการในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การพัฒนาสังคม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2564) และเมื่อพิจารณาร่วมกันจะเห็นได้ว่า นโยบายด้านการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต และบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาล้วนเป็นฐานสำคัญที่สนับสนุนการเกิด “นวัตกรรมชุมชน” ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน นำไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม อันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565; คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2564)

จะสังเกตได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบันส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยด้านบวกก่อให้เกิดการพัฒนาในหลายมิติ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อด้านลบตามมา โดยเฉพาะการขยายตัวของรัฐเข้าสู่ชนบท ซึ่งทำให้เกิดความอ่อนแอในระดับชุมชนหลายด้าน ทั้งการพึ่งพิงตลาดมากขึ้น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และการลดทอนคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ที่เคยใช้ในการแก้ปัญหาและสั่งสมกันมาถูกปรับเปลี่ยนและค่อย ๆ เลือนหายไป ตามบริบทของ แนวคิด “ความพอเพียงในการดำเนินชีวิต” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเงื่อนไขพื้นฐานที่ช่วยให้คนไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง และมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรและปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นศักยภาพพื้นฐานของสังคมไทยที่เคยมีมาแต่เดิม แต่ได้ถูกระทบกระเทือนจากวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาพองสบู่ รวมถึงความอ่อนแอของชนบทและปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558; มุลนิธิชัยพัฒนา, 2569) เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับแนวคิด “นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน” จะเห็นได้ว่า นวัตกรรมชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ช่วยลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยการนำทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่มาพัฒนาอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง

จากภาพรวมของการพัฒนาประเทศ จะเห็นว่ารัฐพยายามยกระดับคนผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงความรู้ได้มากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกลับทำให้ชุมชนบางส่วนอ่อนแอลง เกิดการพึ่งพาภายนอกมากขึ้น และภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกลดความสำคัญลง สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าการพัฒนาไม่ได้มีผลดีเพียงด้านเดียว เมื่อมองลึกลงไป ปัญหา

สำคัญคือความไม่สมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพราะช่วยกำหนดทิศทางให้การพัฒนาไม่ทำลายทรัพยากรในอนาคต

โดยนวัตกรรมชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ เพราะไม่ใช่แค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการนำศักยภาพของคนในพื้นที่ ภูมิปัญญา และทรัพยากรที่มีอยู่มาสร้างการพัฒนาให้เหมาะกับบริบทของตนเอง ซึ่งจะช่วยทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น และเกิดความสุขทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

การพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วยนวัตกรรม

ในส่วนของการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วยนวัตกรรมนั้น การพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วยนวัตกรรมมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายมิติ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีและระบบดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียม โดยมีการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วยนวัตกรรม 3 ประการดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 นวัตกรรมด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในระบบบริการสาธารณะมีบทบาทสำคัญในการลดข้อจำกัดและเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงบริการพื้นฐานของประชาชนในชุมชน ทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา และบริการภาครัฐอื่น ๆ โดยช่วยลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนและลดข้อจำกัดด้านเวลาในการเข้ารับบริการ (Ghosh & Stiglitz, 2014) เช่น การใช้แอปพลิเคชันในการจองคิวทางการแพทย์ หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเข้าถึงบริการทางสังคม ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มความสะดวกแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในการพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการที่ 2 นวัตกรรมด้านสวัสดิการ

ในขณะเดียวกัน ระบบสวัสดิการและการช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบดิจิทัลก็มีบทบาทสำคัญในการเสริมความมั่นคงให้กับประชาชนในระดับชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้มีรายได้น้อย การพัฒนาระบบการโอนเงินหรือเงินอุดหนุนให้มีความรวดเร็ว โปร่งใส และเข้าถึงได้ง่าย ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและบรรเทาปัญหาความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม (Hunziker & von Groote, 2019) ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานนี้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการเริ่มต้นและต่อยอดการพัฒนาอาชีพในชุมชนให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ประการที่ 3 นวัตกรรมด้านการสร้างรายได้

เมื่อประชาชนมีทั้งการเข้าถึงบริการที่สะดวกและมีระบบสวัสดิการที่รองรับอย่างเหมาะสมแล้ว การพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ในชุมชนจึงสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการส่งเสริมอาชีพเสริมและสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กถือเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มรายได้และสร้างความเข้มแข็ง

ทางเศรษฐกิจฐานราก (Kregel, 2018) อีกทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการธุรกิจและการทำการตลาดออนไลน์ ยังช่วยขยายโอกาสทางธุรกิจให้เข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของผู้ประกอบการในชุมชน (Elms & Low, 2016)

การพัฒนาอาชีพในชุมชนในปัจจุบันไม่สามารถแยกออกจากนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ช่วยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าถึงบริการพื้นฐานได้ง่ายขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น เมื่อประชาชนมีความมั่นคงและเข้าถึงระบบสวัสดิการได้ดี ก็จะเป็นฐานสำคัญในการเริ่มต้นหรือพัฒนาอาชีพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำธุรกิจและการตลาดยังช่วยให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้ เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ และแข่งขันได้กว้างขึ้น สุดท้ายจึงเห็นได้ว่านวัตกรรมไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือเสริม แต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาอาชีพในชุมชนเกิดความยั่งยืนและตอบโจทย์ชีวิตจริงมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

เมื่อพิจารณาในบริบทของการพัฒนาอาชีพในชุมชนด้วยนวัตกรรม จะเห็นได้ว่าความสำเร็จของการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีหรือเครื่องมือเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” เป็นสำคัญ ซึ่งการมีส่วนร่วมมีหลายมิติ ทั้งในลักษณะของการช่วยเหลือโดยสมัครใจ การตื่นตัวและรับรู้ของประชาชน ไปจนถึงการมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมยังหมายถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทอย่างแข็งขันในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเอง ทั้งในฐานะผู้ริเริ่มและผู้ลงมือปฏิบัติ รวมถึงการร่วมกันใช้ความพยายามในการจัดการทรัพยากรและโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง จะเห็นได้ว่าความยั่งยืนของการพัฒนาเกิดขึ้นได้เมื่อคนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงผู้รับผลประโยชน์ แต่เป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมกำหนดทิศทางของการพัฒนา ซึ่งจะทำให้นวัตกรรมที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับปัญหาและบริบทของพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับ การพัฒนาอาชีพและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้เป็นเพียงการเข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนาของ Cohen และ Uphoff (อ้างถึงใน ธัชพล यरรงค์, 2560) ได้อธิบายไว้เป็น 4 ขั้นตอนสำคัญ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนา โดยประชาชนมีบทบาทในการกำหนดความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหารวมถึงการเลือกแนวทางหรือนโยบายที่เหมาะสม ทั้งในช่วงวางแผนและการกำหนดแนวทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) เป็นขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้แรงงาน การให้ทรัพยากร การบริหารจัดการ หรือการประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการได้รับผลลัพธ์จากการพัฒนา ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ โดยต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและลดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ประชาชนมีบทบาทในการสะท้อนความคิดเห็น ความคาดหวัง และความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงาน โดยสอดคล้องกับ การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับการบริหาร (Managerial Level) ซึ่งสามารถนำมาอธิบายการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างแท้จริง มีความครอบคลุม และสามารถตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ผ่านหลักสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเริ่มต้นอย่างเหมาะสม (Starting Early)

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนควรเริ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดปัญหา การวิเคราะห์สถานการณ์ และการออกแบบแนวทางการพัฒนา ไม่ควรเกิดขึ้นภายหลังการตัดสินใจแล้วเสร็จหรือเมื่อโครงการมีข้อจำกัดจนไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เพราะจะทำให้การมีส่วนร่วมเป็นเพียงรูปแบบมากกว่าความเป็นจริง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น จะช่วยให้ประชาชนสามารถสะท้อนปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะได้อย่างรอบด้าน อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างหน่วยงานและชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ประการที่ 2 การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มอย่างครอบคลุม ทั้งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อม โดยเฉพาะในระดับชุมชนที่มีความหลากหลายของประชาชน ทั้งด้านอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ เพศ และช่วงวัย การเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเข้ามามีบทบาทจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วม และทำให้การตัดสินใจสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมควรคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การกำหนดเวลาให้เหมาะสม หรือการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทาง เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้อย่างเท่าเทียม

ประการที่ 3 ความจริงใจและความโปร่งใส (Sincerity)

ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับความจริงใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกระบวนการ โดยต้องมีความโปร่งใสในการให้ข้อมูล เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และรับฟังอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการจัดกระบวนการเพื่อให้ครบตามขั้นตอนเท่านั้น การสื่อสารที่ชัดเจนและต่อเนื่อง รวมถึงการอธิบายข้อมูลที่จำเป็นอย่างตรงไปตรงมา จะช่วยลดความเข้าใจผิดและสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐและประชาชน เมื่อเกิดความเชื่อมั่นร่วมกัน จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่ 4 ความเหมาะสมของกระบวนการ (Suitability)

การเลือกใช้รูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนควรพิจารณาความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งในด้านลักษณะของโครงการ ความซับซ้อนของปัญหา วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรและศักยภาพของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการได้ยาก หรือไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมที่ดีควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการประชุม การรับฟังความคิดเห็น หรือการลงพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (อรทัย ก๊กผล และคณะ, 2556)

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอาชีพและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะไม่เพียงเป็นการเข้าร่วมกิจกรรม แต่เป็นการมีบทบาทตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การลงมือทำ ไปจนถึงการประเมินผล ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาอย่างแท้จริง เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจะสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่มากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้การใช้ทรัพยากรและการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมที่ดีควรเริ่มตั้งแต่ต้น เปิดกว้างต่อทุกกลุ่ม มีความโปร่งใส และเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน สุดท้ายจึงนำไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และยั่งยืนในระยะยาว

การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า

ส่วนของการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า ผู้จัดทำได้นำหลักดังกล่าวมาใช้ในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด 3R (Reduce, Reuse, Recycle)

แนวทางสำคัญในการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ลดการเกิดของเสียตั้งแต่ต้นทาง และเพิ่มมูลค่าของวัสดุที่ยังสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรในระดับพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก คือ Reduce หรือ “การลดการใช้ทรัพยากร” ในระดับชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรให้เท่าที่จำเป็น เช่น การลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว การใช้วัสดุในครัวเรือนอย่างประหยัด การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีอายุการใช้งานยาวนาน รวมถึงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า แนวทางนี้ช่วยลดต้นทุนของครัวเรือนและลดภาระของระบบจัดการขยะในชุมชนตั้งแต่ต้นทาง

ขั้นตอนที่สอง คือ Reuse หรือ “การนำทรัพยากรกลับมาใช้ซ้ำ” ในบริบทชุมชน เป็นการส่งเสริมการใช้สิ่งของเดิมให้เกิดประโยชน์หลายครั้ง เช่น การใช้ภาชนะซ้ำในครัวเรือน การนำวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงเป็นของใช้ใหม่ การแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันสิ่งของระหว่างสมาชิกในชุมชน รวมถึงการซ่อมแซมอุปกรณ์แทนการซื้อใหม่ แนวทางนี้ช่วยลดรายจ่าย เพิ่มการพึ่งพาตนเอง และสร้างวัฒนธรรมการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าในระดับชุมชน

ขั้นตอนที่สาม คือ Recycle หรือ “การนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่” เป็นการจัดการวัสดุเหลือใช้ในชุมชนโดยการคัดแยกและส่งต่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูป เช่น การแยกขยะพลาสติก กระดาษ โลหะ และแก้ว เพื่อเข้าสู่ระบบรีไซเคิล รวมถึงการนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมักใช้ในครัวเรือนหรือเกษตรชุมชน แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยลดปริมาณขยะ แต่ยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรที่ถูกทิ้งไปแล้วได้อีกด้วย โดย 3R เป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรที่ช่วยให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผ่านการลดการใช้ การนำกลับมาใช้ซ้ำ และการรีไซเคิล ซึ่งเมื่อมีการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในระดับชุมชน จะช่วยลดขยะ ลดค่าใช้จ่าย และสร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว (สำนักงานอาคารเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2569: ออนไลน์)

2. การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า: การประหยัดพลังงานและน้ำ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านการอุปโภคบริโภค การประกอบอาชีพ และการพัฒนาชุมชน โดยสามารถแบ่งออกเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่หมดสิ้น ทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูและคงสภาพได้ และทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ซึ่งน้ำและพลังงานถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2554) ดังนั้น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในระดับชุมชน ในด้านทรัพยากรน้ำ น้ำถือเป็นทรัพยากรที่มีจำกัดในเชิงการเข้าถึง เนื่องจากน้ำจืดที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงมีสัดส่วนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำทั้งหมดบนโลก การใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสม เช่น การใช้น้ำฟุ่มเฟือยหรือการปล่อยน้ำเสียโดยไม่ผ่านการบำบัด ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำและการเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำในชุมชน (ปรีชา สุวรรณพินิจ และนางลักษณ์ สุวรรณพินิจ, 2556) ดังนั้น การจัดการน้ำในชุมชนจึงควรเน้นการใช้อย่างประหยัด การนำน้ำกลับมาใช้ซ้ำในกิจกรรมที่เหมาะสม และการลดการปนเปื้อนจากกิจกรรมในครัวเรือนและภาคการผลิต โดยการประหยัดพลังงานและน้ำในระดับชุมชนสามารถดำเนินการได้ผ่านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน เช่น การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า การปิดก๊อกน้ำเมื่อไม่ใช้งาน การซ่อมแซมอุปกรณ์ที่รั่วซึม และการนำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ในกิจกรรมที่ไม่ต้องการความสะอาดสูง เช่น การรดน้ำต้นไม้หรือทำความสะอาดพื้น รวมถึงการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ประหยัดพลังงาน และการลดการใช้พลังงานที่ไม่จำเป็นในครัวเรือนและสถานประกอบการในชุมชน และ การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนยังต้องอาศัยการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยกลับสู่สิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ เพื่อ

กำจัดสิ่งปนเปื้อน ลดสารอินทรีย์ และควบคุมคุณภาพน้ำให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2554) ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติและรักษาความสมดุลของระบบนิเวศในระยะยาว ซึ่งการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ และพลังงาน จำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสม การลดการใช้ที่ไม่จำเป็น การนำกลับมาใช้ซ้ำ และการจัดการของเสียอย่างถูกวิธี จะช่วยให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2554; ปรีชา สุวรรณพินิจ และนางลักษณ์ สุวรรณพินิจ, 2556)

3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอธิบายผ่านกรอบของ “เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)” ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดของเสียตั้งแต่ต้นทาง และรักษามูลค่าของทรัพยากรให้อยู่ในระบบนานที่สุด แนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบริบท “การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า” เนื่องจากชุมชนเป็นระดับฐานรากที่สามารถจัดการทรัพยากรได้จริงในชีวิตประจำวัน ทั้งในระดับครัวเรือน เศรษฐกิจชุมชน และสิ่งแวดล้อม หากมีการประยุกต์ใช้แนวคิดอย่างเป็นระบบจะช่วยลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพชีวิต และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและมลพิษ เพื่อให้ทรัพยากรยังคงอยู่และสามารถใช้ได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยสามารถประยุกต์ใช้ในชุมชนผ่าน “9 วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากร” ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ดังนี้

3.1. การประหยัดและลดการใช้ทรัพยากรในครัวเรือน (Reduce) การลดการใช้ทรัพยากรเป็นแนวทางเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยมุ่งเน้นการใช้เท่าที่จำเป็น ลดการใช้สิ่งของที่ไม่ก่อให้เกิดของเสียโดยไม่จำเป็น เช่น การประหยัดน้ำและไฟฟ้าในครัวเรือน การปิดน้ำเมื่อไม่ใช้งาน การเลือกใช้อุปกรณ์ประหยัดพลังงาน และการลดการใช้วัสดุสิ้นเปลืองแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง เช่น ถุงพลาสติกและกล่องโฟม แนวทางนี้ช่วยลดภาระการจัดการขยะและลดการใช้ทรัพยากรตั้งแต่ต้นทาง (Ellen MacArthur Foundation, 2013)

3.2. การใช้ทรัพยากรซ้ำ (Reuse) การนำสิ่งของที่ยังใช้งานได้กลับมาใช้ซ้ำเป็นการยืดอายุการใช้งานของทรัพยากร เช่น การใช้ถุงพลาสติกซ้ำ การใช้ภาชนะเดิมหลายครั้ง การดัดแปลงสิ่งของเหลือใช้ หรือการใช้กระดาษสองหน้าในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน แนวทางนี้ช่วยลดการซื้อใหม่ ลดต้นทุน และลดปริมาณขยะในระบบชุมชน

3.3. การรีไซเคิลวัสดุในชุมชน (Recycle) การคัดแยกและนำวัสดุกลับมาแปรรูปใหม่ เช่น กระดาษ พลาสติก แก้ว และโลหะ เป็นกระบวนการสำคัญของเศรษฐกิจหมุนเวียน ชุมชนสามารถจัดตั้งระบบคัดแยกขยะเพื่อส่งต่อเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล รวมถึงการนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมัก ซึ่งช่วยลดขยะฝังกลบ และลดการใช้ทรัพยากรใหม่

3.4. การซ่อมแซมและยืดอายุการใช้งาน (Repair) การซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดก่อนการทิ้ง เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เฟอร์นิเจอร์ หรืออุปกรณ์ในครัวเรือน ช่วยลดการใช้ทรัพยากรใหม่และลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน อีกทั้งยังส่งเสริมวัฒนธรรมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในชุมชน

3.5. การใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Replace) การเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ หรือวัสดุที่ย่อยสลายได้ เช่น ถังผ้าแทนถังพลาสติก หรือแก้วน้ำส่วนตัวแทนภาชนะใช้ครั้งเดียว เป็นการลดมลพิษและลดการพึ่งพาทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

3.6. การป้องกันการทำลายทรัพยากร (Prevention) การป้องกันไม่ให้ทรัพยากรถูกทำลาย เช่น การไม่ทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ การควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ถือเป็นการลดความเสี่ยงต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

3.7. การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (Restoration) เมื่อทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู เช่น การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำ หรือการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งเป็นการคืนสมดุลให้กับระบบสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนความยั่งยืนในระยะยาว

3.8. การใช้พลังงานและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (Energy Efficiency) การใช้เทคโนโลยีประหยัดพลังงาน เช่น หลอดไฟ LED หรือพลังงานแสงอาทิตย์ ช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและชุมชน อีกทั้งยังช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3.9. การเรียนรู้และพัฒนาความรู้ด้านทรัพยากร (Education) การศึกษาและการสร้างความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเป็นพื้นฐานสำคัญของความยั่งยืนในชุมชน เมื่อประชาชนมีความเข้าใจ จะสามารถปรับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง (SPC THAI EDUCATIONL VILLAGE, 2569: ออนไลน์)

การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่าจำเป็นต้องอาศัยทั้งแนวคิด 3R และเศรษฐกิจหมุนเวียนร่วมกัน เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง การลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการรีไซเคิล (Recycle) ช่วยลดปริมาณขยะและลดต้นทุนของชุมชน ขณะเดียวกันการประหยัดพลังงานและน้ำช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและลดภาระสิ่งแวดล้อมในระยะยาว หากคนในชุมชนมีความตระหนักและปรับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะส่งผลให้เกิดระบบการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวทางเหล่านี้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ สุดท้ายการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกคนร่วมกันใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

สรุปองค์ความรู้

จากการนำเสนอ “นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน” ผู้จัดทำได้กำหนดองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ นวัตกรรมชุมชนกับการสร้างสมดุลทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

ที่มา: องค์ความรู้ที่ได้ สกัดลงในโปรแกรม Chat GPT

ภาพรวมของการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นความพยายามของภาครัฐในการยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ในขณะเดียวกันก็ยังพบความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสำคัญมากขึ้น นวัตกรรมชุมชนจึงไม่ใช่เพียงเทคโนโลยี แต่เป็นการบูรณาการทุนทางสังคม ภูมิปัญญา และทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายใน การพัฒนาอาชีพในชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับรายได้ของคนในพื้นที่ ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจริงของพื้นที่ ส่วนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าผ่านแนวคิด 3R และเศรษฐกิจหมุนเวียนช่วยลดของเสียและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว เมื่อทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง จึงจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เกษม ศรีพงษ์. (ม.ป.ป.). *ชีววิทยาแผนใหม่ Modern Biology ม.4 เล่ม 1* ว441. กรุงเทพฯ: ภูมิบัณฑิตการพิมพ์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: พาณิชพวรรณ.
- ธัชพล ยรรยงค์. (2560). *การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำจังหวัดน่าน* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน.
- ปรีชา สุวรรณพินิจ, และนางลักษณ์ สุวรรณพินิจ. (2556). *High school biology ชีววิทยา ม.4-6 เล่ม 5* (รายวิชาเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: ไฮเอ็ดพับลิชชิง.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2569, 29 พฤษภาคม). *กรอบแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย 20 ปี*. <https://www.swu.ac.th/information/plan/strategy20.pdf>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2569, 29 พฤษภาคม). *องค์ประกอบของเศรษฐกิจ* http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2554). *หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ชีววิทยา เล่ม 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6*. กรุงเทพฯ: สกสค. ลาดพร้าว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2569, 29 พฤษภาคม). *แผนการปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศ (National reform plan: Education)*. <https://lamphuncity.go.th/wp-content/uploads/2020/05/แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- _____. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานอาคารเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (2569, 29 พฤษภาคม). *การลดขยะ ด้วยแนวคิด 3Rs*. <https://researchex.mju.ac.th/gooffice/index.php/content1/17-3rs>
- อรทัย กิกผล และคณะ. (2556). *การบริหารปกครองสาธารณะ: การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- SPC THAI EDUCATIONL VILLAGE (2569, 29 พฤษภาคม). *9 วิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรแบบง่าย ๆ ที่คุณเองก็ทำได้*. <https://www.spcvedu.com/global-citizenship/laudato-si-15-12-2021/>
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century*. Business. Capstone.
- Elms, D., & Low, J. (2016). Technology-driven business innovation in small enterprises. *Journal of Small Business Management*, 54(4), 345-360.

- Ghosh, S., & Stiglitz, J. E. (2014). Technology and public services: How to bridge the digital divide. *Journal of Public Economics*, 118.
- Hunziker, A., & von Groote, P. (2019). Social welfare innovation: Approaches to poverty reduction and income redistribution. *Social Policy & Administration*, 53(5).
- Kregel, J. (2018). Supporting small businesses in urban economies. *Urban Studies*, 55(7).
- Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.